

**ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ДОНЕЦЬК ЕКОЛОГІЯ ЛТД»**

**Звіт
про стратегічну екологічну оцінку
проекту**

**«Програми підтримки агропромислового комплексу та розвитку
земельних відносин у Донецькій області на 2021-2027 роки»**

Замовник:

**Департамент агропромислового розвитку та земельних відносин
Донецької обласної державної адміністрації**

Договір № 16 від 23.03.2021 р.

Директор

ТОВ «ДОНЕЦЬК ЕКОЛОГІЯ ЛТД»

О.С. Чабаненко

м. Краматорськ, 2021 рік

ЗМІСТ

1. Зміст та основні цілі проєкту Програми підтримки агропромислового комплексу та розвитку земельних відносин у Донецькій області на 2021-2027 роки (далі – Програма), її зв'язок з іншими документами державного планування та Програмою.....	4
2. Характеристика поточного стану навколишнього природного середовища та здоров'я населення і прогнозні зміни цього стану (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень), якщо проєкт Програми не буде затверджений	7
2.1. Загальна характеристика Донецької області	7
2.2. Аналіз впливу проєкту ДДП на клімат	8
2.3. Стан атмосферного повітря.....	11
2.4. Стан водних ресурсів	14
2.5. Поводження з відходами	22
2.6. Земельні ресурси та ґрунти	24
2.7. Рослинний і тваринний світ, природно-заповідний фонд.....	26
2.8. Аналіз захворюваності населення	33
3. Характеристика стану довкілля та умов життєдіяльності і здоров'я людей на територіях, які можуть зазнати впливу в результаті затвердження проєкту Програми.	35
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом.....	37
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативного впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються Програми, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документу державного планування.	41
6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності - 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків в результаті затвердження Програми.....	42

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, зумовлених реалізацією документа державного планування.....	45
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).....	46
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.	47
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності).	47
11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цієї частини, розраховане на широку аудиторію	47
Додаток 1. Список використаних джерел	49

1. Зміст та основні цілі «Програми підтримки агропромислового комплексу та розвитку земельних відносин у Донецькій області на 2021-2027 роки», її зв'язок з іншими документами державного планування та Програмою.

Донецька область є не тільки одним з найрозвиненіших промислових регіонів країни, а й потужним виробником сільськогосподарської продукції. Враховуючи велике значення села та аграрної сфери виробництва у забезпеченні населення високоякісними харчовими продуктами, розвиток визначальних факторів життєдіяльності людей і сільськогосподарського виробництва об'єктивно потребує постійного відтворення належних умов для їх ефективного функціонування. Все це обумовило необхідність розроблення Програми підтримки агропромислового комплексу та розвитку земельних відносин у Донецькій області на 2021-2027 роки (далі – Програма).

Аналіз показників соціально-економічного розвитку агропромислового комплексу та земельних відносин регіону свідчить про необхідність запровадження дієвих механізмів для стабілізації та переходу до позитивної динаміки розвитку галузі, вжиття додаткових ефективних заходів із землеустрою та охорони земель.

Метою Програми є створення економічних та технологічних умов для ефективного розвитку виробництва конкурентоспроможної продукції сільського господарства та переробної сфери малими суб'єктами господарювання та сімейними фермерськими господарствами для розбудови ефективної економіки села, створення передумов сталого розвитку територіальних громад, забезпечення рівності товаровиробників у доступі до фінансових ресурсів, реалізація державної політики у сфері земельних відносин, вжиття заходів із землеустрою та охорони земель.

Завданнями Програми є:

1. Гарантування продовольчої безпеки регіону, стабільність забезпечення харчової та переробної промисловості сировиною рослинного та тваринного походження, а населення – безпечною харчовою продукцією власного виробництва.

2. Пріоритетність підтримки сімейних фермерських господарств, господарств населення, а також їх об'єднань у сільськогосподарські кооперативи.

3. Науково-методичне та інформаційно-консультативне забезпечення діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

4. Стимулювання нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю (впровадження нових, оновлення та модернізація існуючих виробничих і переробних потужностей, залучення інноваційних продуктів та технологій).

5. Зменшення екологічних ризиків (підвищення відповідальності приватного сектору за раціональне (заощадливе) природокористування,

адаптація виробництва та технологій до змін клімату, дотримання рівня екологічних стандартів).

6. Розвиток земельних відносин при впровадженні земельної реформи.

7. Збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва на зрошуваних землях, зокрема, шляхом реконструкції внутрішньогосподарських меліоративних мереж, оновлення іригаційного обладнання та дощувальної техніки, облаштування систем краплинного зрошення.

8. Підвищення ефективності реалізації державної політики щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

9. Підвищення рівня зайнятості, посилення мотивації сільського населення до розвитку підприємництва у сільській місцевості як основної умови підвищення рівня життя.

Програму розроблено з урахуванням основних законодавчих актів, у т.ч.: законів України «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про місцеві державні адміністрації», «Про військово-цивільні адміністрації», керуючись постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» (із змінами), розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року № 995-р «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій», 30 грудня 2015 року № 1437-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року» (із змінами), з метою виконання завдань і заходів, що визначені в Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року та Плані заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року, затверджених розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 17 лютого 2020 року № 147/5-20..

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку проєкт Програми враховує положення програмних документів, які діють на державному та регіональному рівнях, екосистемний підхід та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування, які визначені, зокрема:

Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385;

Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 28.02.2019 № 2697;

Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року та План заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року, затверджених розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації

голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 17 лютого 2020 року № 147/5-20;

регіональними цільовими природоохоронними програмами, які діють на території області.

2. Характеристика поточного стану навколишнього природного середовища та здоров'я населення і прогностні зміни цього стану (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень), якщо проєкт Програми не буде затверджений.

Для Донецької області характерний високий рівень розвитку промисловості та сільськогосподарського освоєння території. Висока концентрація промислового, сільськогосподарського виробництва, транспортної інфраструктури в поєднанні із значною щільністю населення створили величезне навантаження на біосферу – найбільшу в Україні та Європі.

Сьогодні на території Донецької області, яка становить лише 4,4 відсотка від загальної площі України, зосереджена п'ята частина промислового потенціалу держави, 78 відсотків якого припадає на екологічно небезпечні виробництва металургійної та видобувної галузей, виробництво електроенергії й виробництво коксу.

2.1 Загальна характеристика Донецької області

Донецька область розташована у південно-східній частині України. На південному заході та заході вона межує з Дніпропетровською та Запорізькою областями, на північно-заході – з Харківською, на північному сході – з Луганською, на сході – з Ростовською областю Російської Федерації, з півдня – омивається Азовським морем. Територія області простягнулась з півночі на південь на 240 км та зі сходу на захід – на 170 км. Область займає західну частину Донецького кряжу та східну половину Приазовської височини. По території краю проходить вододіл річок басейнів Чорного та Азовського морів.

На частині території Донецької області органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження (розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2014 № 1085-р (із змінами)).

Рельєф Донецької області горбисто-рівнинний, з характерною сильною ерозією ґрунтів. Північна та центральна частини області – це Донецький кряж, південна – Приазовська височина. У ландшафтній структурі території області переважають степові височини та схили, степові рівнинні комплекси терас, а також горбисті, піщані та лісові рівнини, річкові долини та мережа балок. Типові ландшафти області – сильно розчленовані балками рівнини та височини, які переходять у заплавні ландшафти річкових долин, а також лиманні рівнини на морському узбережжі.

За своїм характером земна поверхня Донецького кряжу є хвилястою рівниною. Максимальні відмітки висот по Донецькому кряжу в області сягають 200-260 метрів. Найвища точка - Саур могила, її височина 277,9 м. Амплітуда висот в цих районах досягає 200 м. Це все, що залишилося від колись досить високого гірського масиву. На околицях Донецький кряж втрачає і без того скромну висоту, зливаючись з навколишніми річковими долинами. І лише до

Сіверського Дінця він обривається крутим уступом, оголюючи древні крейдові відкладення.

У гідрографічному відношенні територія Донецької області ділиться на 3 частини: північну (басейн ріки Сіверський Донець), південну (ріки басейну Приазов'я (Азовського моря) і західну (басейн ріки Дніпро).

Основну частину запасів поверхневих вод Донецької області складають річки. В області налічується 246 річок, загальна довжина яких складає 5410 км. З метою регулювання місцевого стоку на них побудовано 130 водосховищ ємністю 863 млн м³ і більш як 2147 ставків ємністю 270 млн м³.

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитного притоку поверхневих вод річки Сіверський Донець, місцевого річного стоку, що утворюється в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Територією області протікає: 1 велика річка – Сіверський Донець загальною довжиною 1053 км (у межах області – 96 км) – головна водна артерія краю; 8 середніх річок – Казенний Торець довжиною 134 км (у межах області – 134 км), Лугань – 198 км (44 км), Кальміус – 209 км (209 км), Міус – 258 км (65 км), Кринка – 180 км (170 км), Самара – 320 км (51 км), Вовча – 323 км (147 км) і Мокрі Яли – 132 км (132 км); 2269 малих річок, у тому числі струмків, загальною довжиною 10,59 тис. км, з них – 246 річок довжиною понад 10 км загальною довжиною 5,4 тис. км.

Середнє значення відносної вологості складає 74 %. Середньорічні температури по регіону міняються не дуже істотно. Середня температура повітря в січні – від -4⁰ С до -6⁰ С, у липні – від 23⁰ С до 24⁰ С. Холодна пора року визначалася дуже нестійкою погодою: у січні – проходження активних циклонів та атмосферних фронтів, які зумовили випадіння опадів різної інтенсивності у вигляді снігу та дощу, посилення східного, північно-східного, південно-східного вітру до небезпечних позначок та туманів.

У лютому місяці переважала не по зимовому тепла погода з опадами та туманами. Середньомісячна температура повітря по Донецькій області у лютому була на 6-7⁰С вище норми.

Влітку погода була переважно спекотною та бездощовою. Переважають західні і північно-західні вітри, які доволі часто приводять до засух. Майже весь літній період спостерігалась спека та дефіцит опадів, що обумовило надзвичайно високу пожежну небезпеку.

Серед несприятливих кліматичних явищ слід виділити зимову відлигу, ожеледицю, промерзання ґрунту, весняні заморожування, сухі східні вітри, град і часті тумани.

2.2 Аналіз впливу проєкту документа державного планування на клімат

Боротьба зі зміною клімату і запобігання зміні клімату – це система заходів, спрямована на скорочення викидів парникових газів і стримування процесу зростання середньої глобальної температури атмосфери Землі. Перелік

таких заходів визначено міжнародними угодами – Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату, Кіотським протоколом до неї, Паризькою кліматичною угодою, а на національному рівні - Концепцією реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 932-р.

Характеристика клімату Донецької області

Клімат Донецької області формується під впливом температури повітря, опадів, сонячної радіації, повітряних мас, циркуляції атмосфери, підстильної поверхні, рельєфу. Уся територія знаходиться в помірному поясі, в області помірно-континентального клімату. Рівнинний характер поверхні території України сприяє вільному просуванню на територію Донецької області атлантичних, арктичних і континентальних повітряних мас. Взимку переважно північно-східні та східні вітри, влітку північно-західні і західні, на узбережжі Азовського моря – бризи. Максимальні швидкості вітру досягають 20 - 30 м/с. Середня температура у січні становить мінус 4-6 °С. Клімат нестійкий. У зв'язку з вторгненням теплих повітряних мас із заходу, морози часто змінюються відлигами. У холодну пору року переважає Азіатський антициклон.

Вже в третій декаді березня температура повітря швидко піднімається. На початку квітня на всій території області вона сягає 5 °С вище нуля. Найтепліший місяць – липень, середня температура якого становить 23,4 °С. Максимальна температура повітря в літній період близько 42 °С. Загальна тривалість без морозного періоду в північній частині області – до 172 днів, а у південній – до 198 днів.

Середня кількість атмосферних опадів в Донецькій області коливається від 350 мм (Приазов'я) до 550 (на Донецькому кряжі). Основна кількість опадів (76-82%) на території Донецької області випадає у вигляді дощу і тільки 18-24% – у вигляді снігу. Територія області відноситься до зони з недостатнім зволоженням. Максимальна кількість опадів випадає в травні-липні та вересні-жовтні, мінімальне взимку – січень-лютий. Дощі носять зливовий характер, короткочасні і охоплюють невеликі площі. Сніговий покрив досягає 10-30 см.

За кліматичними умовами в Донецькій області виділяється Донецький кряж. Він характеризується помірно континентальним кліматом, незважаючи на те, що лежить в зоні південних степів. Середня січнева температура на Донецькому кряжі - 7 °С, середня липнева + 22° С. Завдяки порівняно високим оцінкам Донецький кряж має більш вологий клімат, ніж навколишня його рівнина. Річна кількість опадів 450-550 мм. Самий дощовий місяць - липень. Коефіцієнт зволоження за рік 0,55-0,44.

Зима м'яка і нетривала. Для території області взимку характерна активна циклонічна діяльність. Початок зими – кінець листопада - початок грудня – відрізняється постійною хмарністю, туманами. Оподи випадають у вигляді снігу. Заметілі на території області можуть спостерігатися протягом всієї зими. Весна настає з приходом теплих південних і західних повітряних мас,

починається на півдні (Приазов'я) і поступово просувається на північ. Часто навесні після встановлення теплих температур, настають холоди, викликані припливом холодного арктичного повітря Азіатського антициклону. Іноді бувають штормові вітри східного напрямку, які видувають верхній шар сухого ґрунту. У цей час спостерігаються пилові бурі.

Літо спекотне, посушливе. У літній час ідуть дощі зливого характеру. Часті посухи, суховії і пилові бурі. Кінець літа характеризується зниженням температури повітря до + 15 °С і нижче.

Осінь на території області починається з поступового зниження температури повітря, посилення циклонічної діяльності, що проявляється у збільшенні днів з туманами і опадами. Однак бувають тривалі періоди, коли тримаються досить високі температури (+ 20 ° С). Поступово температура падає і на початку жовтня починаються заморозки на поверхні.

Ймовірний стан клімату, якщо документ державного планування не буде затверджено.

Проект Програми містить ряд заходів, внаслідок реалізації яких можлива поява викидів в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів. Але, також Програмою передбачені заходи, які спрямовані на реконструкцію та модернізацію вже існуючих підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, реалізація яких дозволить знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів, таким чином пом'якшивши вплив на клімат на регіональному рівні та створюючи компенсаційний ефект від впровадження заходів з нового будівництва.

Але, виконання цих заходів не дозволить суттєво знизити вплив на клімат на глобальному рівні. Тому можна зробити висновок, що у разі незатвердження проекту документа державного планування вплив на клімат на загальнонаціональному рівні залишиться без змін або матиме незначне погіршення.

Аналіз впливу проекту ДДП на клімат наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз впливу проекту ДДП на клімат

Елемент	Напрям	Варіант	Ознаки
М-	пом'якшення (mitigation)	зменшення суммарного щорічного негативного впливу на клімат внаслідок проведення ДДП	зменшення енерго-, ресурсо- та водокористування; зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів; реконструкція діючих підприємств, що переробляють сільськогосподарську продукцію

Елемент	Напрям	Варіант	Ознаки
М+		збільшення суммарного щорічного негативного впливу на клімат внаслідок проведення ДДП	проект ДДП не містить заходів з такими ознаками;
А+	адаптація (adaptation)	сприяння сумарного адаптаційного потенціалу регіону до зміни клімату внаслідок проведення ДДП	енергонезалежність, енергоефективність, водозбереження, матеріалозбереження, зменшення витрат, перехід на ефективні в умовах зміни клімату технології внаслідок реконструкції діючих підприємств, що здійснюють перероблення сільськогосподарської продукції;
А-		зменшення сумарного адаптаційного потенціалу регіону до зміни клімату внаслідок проведення ДДП	проект ДДП не містить заходів з такими ознаками.

2.3 Стан атмосферного повітря

За даними Головного управління статистики у Донецькій області, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення за 2019 рік становлять 773,5¹ тис. т (31,5 % від загальних викидів по Україні) та на 2,1 % менше, ніж за 2018 рік.

Динаміку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по території Донецької області наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по території Донецької області, тис.т.

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2005	1862,9	1638,1	224,8	70,3	401,0	0,032
2006	1895,2	1659,7	235,5	71,5	411,8	0,026
2007	1871,2	1653,4	217,8	70,6	410,4	0,020
2008	1767,2	1533,4	233,8	66,6	391,0	-*
2009	1513,3	1299,8	213,5	57,0	337,5	-*
2010	1589,9	1370,3	211,8	52,0	309,7	-*
2011	1729,3	1525,9	203,4	57,5	345,4	-*
2012	1714,8	1514,8	199,9	57,1	345,1	-*
2013	1646,5	1448,1	198,4	54,6	332,2	-*
2014	1138,7	1043,0	95,7	39,3	241,4	-*

¹ Без урахування території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження

2015	974,7	917,6	57,1	34,6	214,3	-*
2016	981,4**	981,4	-*	37,0	230,7	-*
2017	784,8**	784,8	-*	29,6	185,9	-*
2018	790,2**	790,2	-*	29,8	188,9	-*
2019	773,5**	773,5	-*	29,2	186,4	-*

* - значення відсутні в статистичній інформації Головного управління статистики у Донецькій області.

** - інформація наведена без урахування викидів від пересувних джерел.

Джерело: дані Державної служби статистики України

Характеризуючи стан атмосферного повітря у цілому по Донецькій області, необхідно відзначити деяке його поліпшення і стабілізацію рівнів забруднення на протязі 2012-2015 років, адже багато промислових підприємств знизили свою потужність, а деякі взагалі зупинили роботу. Протягом 2016 року спостерігається збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по відношенню до попередніх років внаслідок збільшення потужності підприємств, моральним старіння та фізичним зношенням пилогазоочисного устаткування. Зниження кількості викидів в 2017 році обумовлене відсутністю інформації по території непідконтрольній українській владі. У 2018 році спостерігається незначне збільшення викидів по відношенню до 2017 року, що пов'язане з нарощуванням потужності промислових підприємств та переходом з газу на альтернативні види палива (зокрема на вугілля різних марок). Зменшення кількості викидів забруднюючих речовин у 2019 році пов'язане з виконанням підприємствами природоохоронних заходів, спрямованих на зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в області¹ залишаються підприємства вугільної промисловості, металургії та підприємства-виробники електроенергії. Отже, найбільше забруднення атмосферного повітря спостерігається саме в тих містах та районах, де розташовані підприємства цих видів діяльності. Зокрема у 2019 році, у м. Маріуполь всього викинуто 330,0 тис. т; м.; м. Покровськ – 53,8 тис. т; м. Добропілля – 28,9 тис. т; м. Вугледар – 28,6 тис. т, Бахмутський район – 82,3 тис. т, Мар'їнський район – 132,2 тис. т, Слов'янський район – 61,6 тис. т.

Однією з основних причин надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є моральне старіння та фізичне зношення технологічного та пилогазоочисного устаткування, що не відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Найгострішою екологічною проблемою Донецького регіону, яка вимагає якнайшвидшого вирішення, є забруднення повітряного басейну.

Станом в Донецькій області діють пости спостереження за станом атмосферного повітря: Краматорська лабораторія спостереження за забрудненням атмосферного повітря Донецького регіонального центру з гідрометеорології (4 стаціонарні пости спостереження у м. Краматорськ та 2 стаціонарні пости спостереження у м. Слов'янськ) та Маріупольська

гідрометеорологічна обсерваторія Донецького регіонального центру з гідрометеорології (5 стаціонарних постів спостереження у м. Маріуполь).

Забруднюючі речовини, що визначаються лабораторіями в пробах повітря міст Краматорськ та Слов'янськ: пил, діоксид азоту, діоксид сірки, діоксид вуглецю, фенол, формальдегід, фтористий водень. В повітрі м. Маріуполь визначаються такі забрудники: аміак, пил, діоксид азоту, діоксид сірки, діоксид вуглецю, фенол, формальдегід.

Протягом 2019 року було зафіксовано перевищення середньорічних концентрацій забруднюючих речовин по містах:

1) у Маріуполі: завислі речовини – 1,06 ГДК_{с.д.}, діоксид азоту – 1,5 ГДК_{с.д.}, фенол – 2,0 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 7,0 ГДК_{с.д.};

2) у Краматорську – фенол – 1,3 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 2,3 ГДК_{с.д.};

3) у Слов'янську – діоксид азоту – 1,0 ГДК_{с.д.}, фенол – 1,3 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 2,0 ГДК_{с.д.}

Оцінка стану забруднення атмосферного повітря на території м. Краматорськ та м. Слов'янськ Донецької області в 2019 році здійснена за даними спостережень, які проводились на шести стаціонарних постах: двох стаціонарних постах у м. Слов'янськ та чотирьох постах у м. Краматорськ.

Спостереження проводились за найбільш розповсюдженими забруднювачами: пилу (завислі речовини), діоксиду азоту, діоксиду сірки, оксиду вуглецю, фенолу, фториду водню та формальдегіду.

Оцінка стану забруднення атмосферного повітря проводилась шляхом порівняння вмісту забруднювачів з відповідними гранично допустимими концентраціями (ГДК) речовин у повітрі населених міст: ГДК середньодобовими (ГДК_{с.д.}) і з ними порівнювалися середні концентрації та максимально разовими (ГДК_{м.р.}), з ними порівнювалися разові максимальні концентрації шкідливих речовин.

Ймовірний стан атмосферного повітря, якщо проєкт Програми не буде затверджено.

Проєкт Програми містить ряд заходів, внаслідок реалізації яких можлива поява викидів в атмосферне повітря. Але, також проєктом Програми передбачені заходи, які спрямовані на реконструкцію та модернізацію вже існуючих підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, реалізація яких дозволить знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, таким чином маючи компенсаційну дію для стану атмосферного повітря на регіональному рівні.

У випадку, якщо проєкт Програми не буде затверджений, а заходи не будуть реалізовані, стан атмосферного повітря на території області на регіональному рівні більш ймовірно залишатиметься на рівні сучасних показників або погіршеться.

2.4 Стан водних ресурсів

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Згідно гідрографічного районування територія області поділяється на три частини: Північну (суббасейн Сіверського Дінця район річкового басейну річки Дон), Південну (басейн річок Приазов'я) та західну (суббасейн нижнього Дніпра).

По території області протікає 246 річок довжиною більше 10 км. Це всього лише 1% від загальної кількості річок України. З них, згідно класифікації річок України, одна відноситься до великих – Сіверський Донець, загальною довжиною 1053 км. Вісім середніх річок, до яких відносяться Казенний Торець, Лугань (суббасейн Сіверського Дінця район річкового басейну річки Дон), Кальміус, Міус, Кринка (басейн річок Приазов'я) та Самара, Вовча та Мокрі Яли (суббасейн нижнього Дніпра). Решта річок відноситься до категорії малих.

В області розташовано:

- 129 водосховищ (суббасейн Сіверського Дінця – 44, суббасейн нижнього Дніпра – 32, басейн річок Приазов'я – 53), загальним об'ємом 858,3 млн.м³;
- 2147 ставків (суббасейн Сіверського Дінця – 674, суббасейн нижнього Дніпра – 641, басейн річок Приазов'я – 832), загальним об'ємом 270 млн.м³;
- 63 озер та 45 кар'єрів.

Водокористування та водовідведення

За даними державної звітності за формою 2ТП-водгосп (річна) водокористування у 2019 році в Донецькій області здійснювали 677 водокористувачів, у тому числі по галузях економіки: промисловість – 144 (21%), сільське господарство – 358 (53%) з них 254 водокористувачі рибного господарства, які здійснюють використання води без її вилучення (71% від сільськогосподарської галузі), комунальне господарство – 81 (12%), інші галузі – 94 (14% від загальної кількості водокористувачів по галузях).

Об'єм забору води з природних водних об'єктів (поверхневі, у т.ч. морська вода та підземні водні ресурси) у 2019 році складав 1791 млн.м³, у тому числі по джерелах забору:

- поверхневої прісної – 1202 млн.м³ (67 % від загального забору води по області),
- підземної – 97,95 млн.м³ (5,5% від загального забору води по області), з яких 68,43 млн.м³ шахтно-кар'єрних (70 % від загального забору підземних вод по області);
- морської води - 490,5 млн.м³ (27,5 % від загального забору води по області).

Співвідношення забору води по основних суббасейнах складає: р. Сіверський Донець – 1060,2 млн.м³ (59 %), басейн річок Приазов'я – 152,6 млн.м³ (8,5 %), басейн р. Самара (Нижній Дніпро) – 87,3 млн.м³ (5 %) та Азовське море – 490,5 млн.м³ (27,5 %) від загального забору води по області.

Забір води провідними галузями економіки

Промисловість. На її долю приходиться 61 % (1089 млн.м³) забору води з природних водних об'єктів Донецької області, у тому числі підприємствами чорної металургії – 53% (578,1 млн.м³), електроенергетики 41% (446,4 млн.м³), вугільної промисловості 6% (59,74 млн.м³), машинобудування – 0,3% (3,299 млн.м³), промбудматеріалів та харчової промисловості – 0,17% (1,395 млн.м³), інші галузі – 0%.

Комунальне господарство. На долю цієї галузі приходиться 34% (614,4 млн.м³) загального забору води з природних водних об'єктів області.

Головним підприємством, яке здійснює забір води з поверхневих водних об'єктів - р. Сіверський Донець для забезпечення водою споживачів по каналу Сіверський Донець Донбас є РУЕК КП «Компанія «Вода Донбасу», водозабір. У 2019 році забір води цим підприємством склав 492,7 млн.м³ (80% від забору по галузі та 41 % від забору прісної води по області).

Сільське господарство. На долю цієї галузі припадає 0,6% (10,71 млн.м³) забору води з природних водних об'єктів Донецької області.

Використання води на потреби. У 2019 році на території Донецької області було використано 760,9 млн.м³ води, у тому числі на потреби: питні і санітарно-гігієнічні – 98,81 млн.м³ (13%), виробничі – 648,9 млн.м³ (85,3%), зрошення – 7,95 млн.м³ (1%), сільгосподопостачання – 1,851 млн.м³ (0,3%), інші потреби – 3,328 млн.м³ (0,4 %).

Основні показники забору та використання води Донецької області представлені у таблиці 3.

Таблиця 3

Основні показники забору та використання води Донецької області

Показники	Донецька область	
	2018	2019
Кількість водокористувачів	695	677
Кількість водокористувачів, що мають забір води з поверхневих водних об'єктів	341	319
у т.ч. водокористувачів рибного господарства (без вилучення з водного об'єкту)	251	254
Забрано води з природних водних об'єктів, у т.ч.:	1707	1791
Морської	565,9	490,5
Прісної	1149	1300
- з поверхневих джерел	1039	1202
- з підземних джерел	101,4	97,95
у т.ч. шахтно-кар'єрних	70,31	68,43

Показники	Донецька область	
	2018	2019
Забір до каналу Сіверський –Донець-Донбас	471,1	492,7
Використано прісної та морської води, всього: у т.ч. на потреби:	1153	1251
<i>питні та санітарно-гігієнічні</i>	102,1	98,81
<i>виробничі</i>	1034	1139
<i>зрошення</i>	11,55	7,95
<i>с/г водопостачання</i>	1,948	1,851
<i>інші потреби</i>	3,595	5,179
Без вилучення на рибогосподарські потреби	140,6	151,3
Оборотне, повторне та послідовне використання води	2322	2128

Забруднення поверхневих вод

Кількість підприємств, які здійснюють скид зворотних вод в поверхневі водні об'єкти Донецької області у 2019 році складала 113 (17% від загальної кількості водокористувачів).

Об'єм скиду становить 1145,0 млн.м³, у тому числі по категоріях якості:

- без очистки – 0,119 млн.м³ (0,01%),
- недостатньо очищені – 45,21 млн.м³ (4%),
- нормативно чистих без очистки – 832,1 млн.м³ (73%),
- нормативно очищені на очисних спорудах – 207,4 млн.м³ (18%).

Таких, що не мають категорії (шахтно-кар'єрні, колекторно-дренежні) – 60,58 млн.м³ (5%).

Співвідношення скиду зворотних вод по основних суббасейнах складає: р. Сіверський Донець – 508,1 млн.м³ (44 %), басейн річок Приазов'я – 181,1 млн.м³ (16 %), басейн р. Самара – 46,2 млн.м³ (4%) та 409,9 млн.м³ Азовське море (36 %) від загального скиду води по області.

Основні показники скиду зворотних вод наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Основні показники скиду зворотних вод, млн.м³

Показники	Донецька область	
	2018	2019
Кількість підприємств, що здійснюють скиди зворотних вод до поверхневих водних об'єктів	118	113
Скинуто стічних вод, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод, в т.ч. за приймачами стічних вод	1036	1148
В поверхневі водні об'єкти, в тому числі:	1035	1145
Забруднених:		
без очистки	0,122	0,119
недостатньо-очищених	185,4	45,21
Нормативно чистих без очистки	687,9	832,1

Нормативно-очищених на очисних спорудах	100,5	207,4
В підземні горизонти	-	-
Некатегорованих	61,42	60,58
Не віднесених до водних об'єктів	0,642	2,406
За категоріями води:		
Зворотних (стічних)	973,1	1086
Шахтно-кар'єрних	61,46	60,61
Колекторно-дренажних	1,405	1,361
Скинуто транзитної води	59,96	59,9
Скинуто зворотних (стічних) вод та вод КДС в канали	-	-

Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

Загальна потужність очисних споруд в Донецькій області у 2019 році складала 854,4 млн.м³, у тому числі перед скидом у водний об'єкт 695,9 млн.м³.

Басейн р. Сіверський Донець

Зі зворотними водами до поверхневих водних об'єктів басейну р. Сіверський Донець на території Донецької області за даними державної звітності за формою 2ТП - водгосп (річна) у 2019 році було скинуто 27,4 тис.т забруднюючих речовин (без сухого залишку).

Басейн річок Приазов'я

Зі зворотними водами до поверхневих водних об'єктів басейну річок Приазов'я за даними державної звітності за формою 2-ТП водгосп (річна) у 2019 році було скинуто 82,3 тис.т забруднюючих речовин (без сухого залишку).

Азовського моря

Зі зворотними водами до Азовського моря за даними державної звітності за формою 2-ТП водгосп (річна) у 2019 році було скинуто 28,8 тис.т забруднюючих речовин (без сухого залишку).

Басейн р. Самара

Зі зворотними водами до поверхневих водних об'єктів басейну р. Самара за даними державної звітності за формою 2-ТП водгосп (річна) у 2019 році було скинуто 3,9 тис.т забруднюючих речовин (без сухого залишку).

Основні забруднювачі водних об'єктів

Басейн р. Сіверський Донець

В межах Донецької області негативний вплив на формування якості в р. Сіверський Донець мають скиди підприємств безпосередньо в р. Казенний Торець та його основний приток – Кривий Торець.

В басейн річки Казенний Торець здійснюють скиди 45 підприємств з загальним об'ємом скиду – 492,4 млн.м³, з них 3,4% (16,6 млн.м³) забруднених.

Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів басейну р. Казенний Торець є підприємства: Горлівське, Мирноградське,

Костянтинівське, Торецьке і Дружківське ВУВКГ, Донецьке РВУ та РУЕК КП «Компанія «Вода Донбасу», на які приходиться 97 % від скиду забруднених зворотних вод по басейну. Скид шахтно-кар'єрних вод без категорії у басейні склав 17,5 млн.м³ (4 % від скиду по басейну).

Значний вплив на формування якості води у р. Сіверський Донець має р. Бахмутка. У басейн р. Бахмутка здійснюють скид 12 підприємств з загальним об'ємом скиду 3,51 млн.м³, з яких 0,24 млн.м³ (7 %) забруднених зворотних вод, скид шахтно-кар'єрних вод без категорії у басейні склав 0,388 млн.м³ (11 % від скиду по басейну).

Басейн річок Приазов'я та Азовського моря

Аналіз скиду зворотних вод показує, що найбільший об'єм скиду зворотних вод здійснюється до Азовського моря – 69 % від загального скиду по басейну (490,6 млн.м³) та водних об'єктів басейну р. Кальміус – 29 % (170,9 млн.м³), з яких безпосередньо до р. Кальміус скидається 115,3 млн.м³ (67 % від скиду до басейну р. Кальміус).

95 % скиду забруднених зворотних вод від загального скиду по басейну здійснюються комунальними підприємствами КП «Компанія «Вода Донбасу».

Басейн р. Дніпро (басейн р. Самара)

79 % (2,73 млн.м³) загального скиду забруднених зворотних вод по басейну здійснюються Селідовським, Добропільським та Волноваським ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу». Скид шахтно-кар'єрних вод без категорії у басейні склав 34,95 млн.м³ (76 % від скиду по басейну).

Слід зазначити, що з 2016 року, у зв'язку з прийняттям нового «Порядку ведення державного обліку водокористування» (затвердженого наказом Мінприроди № 78 від 16.03.2015) у скидах шахтно-кар'єрних вод, що не використовуються, забруднюючі речовини не відображаються, відповідно до цього категорія якості вод, що скидаються, не визначається. Тому відстежити вплив шахтно-кар'єрних вод на поверхневі водні об'єкти не можливо. До цієї категорії відносяться шахтно-кар'єрні води, які до 2016 року відносились до категорії забруднених.

Транскордонне забруднення поверхневих вод

По території Донецької області протікає три транскордонні річки: Сіверський Донець (контрольні створи в с. Єремівка на кордоні Харківської та Донецької областей та с. Дронівка на кордоні Донецької та Луганської областей), Міус (контрольний створ в с. Дмитрівка) та Кринка (контрольний створ в с. Успенка) на кордоні Донецької та Ростовської областей.

З 2 півріччя 2014 року моніторингові дослідження у створах річок Міус та Кринка не здійснюються, у зв'язку з тим, що створи знаходяться на тимчасово непідконтрольній території.

На річках басейну Сіверського Дінця в межах Донецької області транскордонних створів немає.

Якість поверхневих вод

У 2019 році Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів державний моніторинг поверхневих вод здійснюється в суббасейні річки Сіверський Донець відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 (зі змінами) та від 19.09.2018 № 758, в т.ч. діагностичний моніторинг масивів поверхневих вод з метою встановлення їх хімічного стану в рамках розробки Плану управління річковим басейном Дону.

Державний моніторинг поверхневих вод в Донецькій області здійснювався у 14 пунктах моніторингу на річках Сіверський Донець, Казенний Торець, Кривий Торець, Сухий Торець, Бичок (Клебан-Бик) та Бахмутка. Вимірювання здійснювались за 37 показниками, в т.ч.:

- фізико-хімічними (у районах поверхневих питних водозаборів) – 12 показників (згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758): температура, розчинений кисень, мінералізація, водневий показник, біологічне споживання кисню, хімічне споживання кисню, азот загальний, азот амонійний, азот нітритний, азот нітратний, фосфор загальний, фосфор ортофосфатів;

- забруднюючими речовинами для визначення хімічного стану масивів поверхневих вод – 9 показників (згідно наказу Мінприроди від 06.02.2017 № 45): кадмій, свинець, ртуть, нікель, ДДТ, α -гексахлорциклогексан, трифлуралін, атразін, сімазін;

- специфічними для суббасейну Сіверського Дінця – 6 показників, в т.ч. 3 – визначеними на основі скринінгу: прометрін, цинк, жорсткість; 3 – речовини, що скидаються до поверхневих водних об'єктів у великій кількості: марганець, мідь, хром заг.;

- додатковими речовинами для питних пунктів моніторингу – 10 показників: зважені речовини, сульфати, хлориди, залізо заг., кобальт, СПАран., алюміній, кальцій, магній, нафтопродукти.

За результатами вимірювань у 2019 році спостерігається перевищення середньорічних концентрацій показників відносно ГДК_{риб.} (згідно «Узагальненого переліку гранично допустимих концентрацій (ГДК) та орієнтовно безпечних рівнів впливу»):

- по р. Сіверський Донець: по БСК₅ – 1,8 ГДК, залізу загальному – 1,1-1,9 ГДК, марганцю 3,7-5,9 ГДК, міді 1,8-3,5 ГДК, нікелю 1,6-2,1 ГДК, цинку 1,2-2,1 ГДК;

- по р. Казенний Торець: по залізу загальному – 1,7 ГДК, кобальту 1,1-1,2 ГДК, марганцю 4,3-5,3 ГДК, міді 3,5-4,1 ГДК, нафтопродуктам 2,2-2,6 ГДК, нікелю 2,3-2,4 ГДК, цинку 2,4-2,5 ГДК;

- по р. Кривий Торець: по залізу загальному – 1,5-1,8 ГДК, кобальту до 1,1 ГДК, марганцю 4,3-5,2 ГДК, міді 2-3,4 ГДК, нафтопродуктам 2,1-2,3 ГДК, нікелю 2-2,3 ГДК, цинку 1,3-2,5 ГДК;

- по р. Сухий Торець: по залізу загальному – 1,8 ГДК, марганцю 2,4 ГДК, міді 2 ГДК, нафтопродуктам 1,7 ГДК, нікелю 1,6 ГДК, цинку 1,6 ГДК;

- по р. Бичок: по залізу загальному – 1,5 ГДК, марганцю 3,1 ГДК, міді 2,6 ГДК, нікелю 1,7 ГДК, цинку 1,6 ГДК.

Оцінка хімічного стану масивів поверхневих вод здійснювалась згідно «Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод», затвердженої наказом Міністерства екології та природних ресурсів від 14 січня 2019 № 5, з урахуванням екологічних нормативів якості, визначених у додатку 8 Методики.

Оцінка хімічного стану масивів поверхневих вод виконувалась за показниками:

- важкі метали (кадмій, свинець, ртуть, нікель);
- пестициди (ДДТ, α -гексахлорциклогексан, трифлуралін) та гербіциди (атразін, сімазін).

Максимальні концентрації. Серед досліджуваних важких металів по всіх пунктах моніторингу в Донецькій області зафіксовано перевищення нормативу екологічної якості (далі - ЕНЯ) ЕНЯ_{МАХ} лише по вмісту свинцю. Концентрація цього показника перевищувала максимально допустиму концентрацію ЕНЯ_{МАХ} по всіх пунктах, мінімально в 1,21 рази у пункті р. Сіверський Донець, с. Крива Лука (у квітні, травні, липні, серпні та листопаді) та максимально в 3,14 рази у пункті р. Бахмутка, гирло, с. Дронівка (у березні).

Середньорічні концентрації. Перевищення середньорічних концентрацій згідно нормативу екологічної якості ЕНЯ_{СР} по:

- свинцю – мінімально у 14,7 (р. Сіверський Донець, с. Крива Лука), максимально у 35,4 рази (р. Бахмутка, гирло, с. Дронівка),
- нікелю – мінімально у 3,6 (р. Сіверський Донець, с. Крива Лука), максимально у 6,6 рази (р. Бахмутка, гирло, с. Дронівка)

Слід зазначити, що перевищення нормативу ЕНЯ_{МАХ} та ЕНЯ_{СР} спостерігається вже на кордоні з Російської Федерацією: по свинцю у 1,3-1,8 та рази 15,9-20,1 рази відповідно; по нікелю – 2,1-3 рази. Збільшення фіксується після впадіння найбільш антропогенно-навантажених правих приток, в т.ч. в Донецькій області Казенний Торець та Бахмутка.

Вміст кадмію по всіх пунктах моніторингу значно нижче ЕНЯ_{МАХ} та ЕНЯ_{СР}. Ртуть відсутня. Вміст пестицидів та гербіцидів по всіх пунктах моніторингу нижчий за межу визначення методик.

У 2019 році за вмістом важких металів масиви поверхневих вод суббасейну Сіверського Дінця по всіх 14 пунктах моніторингу в межах Донецької області відносяться до II класу хімічного стану «недосягнення доброго».

В цілому за результатами спостережень у 2019 році якісний стан поверхневих водних об'єктів басейну річки Сіверський Донець в межах Донецької області на рівні минулих років, концентрації забруднюючих речовин

коливаються в межах середньобагаторічних значень в залежності від періоду року та фактичної водності річок.

Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.

Надмірне використання водних ресурсів малих річок для потреб сільського господарства та риборозведення, самовільне водокористування та безроєктне створення штучних водойм на руслах малих річок порушує природний водний, гідробіологічний режим річок, збільшує заростання та утворення донних відкладень. Скиди шахтних вод вносять у води річок додаткове забруднення мінеральними речовинами. Розораність водозабірних басейнів сягає граничних меж при надто низькому ступені залісення. На багатьох річках і водоймах не закріплені прибережні захисні смуги, а деякі з наявних не завжди відповідають вимогам водного законодавства України.

Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти.

Розробка вугільних родовищ у Донбасі ведеться більш 200 років, протягом цього часу тут працювало понад 1000 шахт. Це створило велике навантаження і призвело до значного нагромадження негативних факторів, що впливають на навколишнє природне середовище. Вплив гірничих робіт на навколишнє середовище пов'язаний з багаторічним нераціональним використанням природних ресурсів із застосуванням застарілих технологій і характеризується наступним:

- активізацією деформацій земної поверхні, утворення провалів;
- зсувами зон активного газовиділення, неконтрольованим метановиділенням;
- порушенням гідрологічного режиму, підтопленням територій;
- забрудненням водного і повітряного басейнів,
- негативним впливом породних відвалів
- знищенням ґрунтового і рослинного покриву на територіях, значно більших, ніж земельні відводи підприємств.

Актуальною і гострою проблемою для Донецької області залишається негативний вплив на навколишнє природне середовище наслідків багаторічного інтенсивного видобутку вугілля і закриття у стислі терміни десятків глибоких нерентабельних шахт, діяльність яких призвела до незворотних змін у геологічному середовищі на великій території. Виробнича діяльність гірничодобувних підприємств призводить до погіршення екологічної ситуації в області.

На території Донецької області знаходиться половина вугільних підприємств України, які ліквідуються, це 37 шахт і 1 збагачувальна фабрика. На теперішній час переважна більшість цих підприємств (33 шахти та 1 збагачувальна фабрика) знаходяться на частині території Донецької області, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження.

Державні шахти, що здійснюють видобуток вугілля на підконтрольній українській владі території області мають постійний водопривід від 200 до 600 м³/год. кожна. Це: ДП «Селидіввугілля» - шахти 1-3 «Новгородівська», «Курахівська», «Котляревська», «Україна»; ДП «Мирноградвугілля» - шахти «Капітальна», «5/6», «Центральна»; ДП «Торецьквугілля» - шахти «Торецька», «Центральна»; ДП «ШУ «Південнодонбаське № 1»; ДП «Шахта ім. М.С. Сургая»; ДП «ВК «Краснолиманська».

Ймовірний стан водних ресурсів, якщо проєкт Програми не буде затверджено

Якщо заходи проєкту Програми не будуть реалізовані, подальший стан водних ресурсів на території області залишиться без змін.

2.5 Поводження з відходами

Проблема утворення, утилізації та екологічно-безпечного розміщення твердих побутових відходів (ТПВ).

Донецька область характеризується наявністю гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості, діяльність яких призводить до накопичення великих обсягів промислових відходів.

Динаміка утворення відходів від промислових підприємств області представлена на рисунку 1.

Рисунок 1 - Динаміка утворення відходів від промислових підприємств області.

Обсяг утворення відходів I-III класів небезпеки в Донецькій області складає - 147,3 тис. т.

Кількість промислових відходів, що утилізується від основної маси утворених представлена на рис. 2. Рівень утилізації відходів за 2019 рік складає 21,1 % від утворених. Для збільшення зазначеного показника, що буде свідчити

про використання більш досконалих технологій, необхідне створення регіональних потужностей з утилізації промислових відходів.

Рисунок 2 – Кількість промислових відходів, що утилізується

В області спостерігається високий рівень щільності населення 156 осіб на 1 км² що призводить до утворення значної кількості побутових відходів. Утворення побутових та кількість накопичених побутових відходів за останні 3 роки наведена у таблиці 5.

Таблиця 5

Утворення побутових та кількість накопичених побутових відходів за останні роки

Показник	2017 рік* (на 01.01.2018)	2018 рік* (на 01.01.2019)	2019 рік* (на 01.01.2020)
Утворення побутових відходів, тис. т	602,127	515,818	535,770
Накопичення побутових відходів, тис. т	26759,437	29022,677	18561,883**

*згідно форми № 1-ТПВ «Звіт про поводження з твердими побутовими відходами»;

**згідно форми № 1-ТПВ «Звіт про поводження з твердими побутовими відходами за 2019 рік». Обсяги накопичення ТПВ зменшились після проведення топографічних зйомок карт полігонів ТПВ у містах Маріуполь, Бахмут, Покровськ.

Основним способом поводження з побутовими відходами залишається захоронення на полігонах/звалищах. Загальна кількість спеціально відведених для захоронення побутових відходів місць складає 23 одиниці.

Проблеми утилізації відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості.

Наявність в області підприємств хімічної, коксохімічної, машинобудівної промисловості, чорної та кольорової металургії та інших призвела до значних обсягів утворення і накопичення відходів та забруднення територій міст.

За даними, наданими Головним управлінням статистики у Донецькій області, відповідно до державного статистичного спостереження № 1 - відходи «Утворення та поводження з відходами», внаслідок виробничої діяльності підприємств у 2018 році, в області утворилося 24110,0 тис. т відходів I-IV класів небезпеки. Відходів I-III класів небезпеки – 152,6 тис. т.

Відносно загальноукраїнських обсягів в Донецькій області утворено 6,8 % відходів I-IV класів небезпеки та 21,6% відходів I-III класів небезпеки. Відходів I класу небезпеки (надзвичайно небезпечні) утворилось 0,1 тис. т, II класу небезпеки (високо-небезпечні) – 17,3 тис. т, III класу небезпеки (помірно небезпечні) – 135,2 тис. т та IV класу небезпеки (мало небезпечні) – 23957,4 тис. т.

Ймовірний стан поводження з відходами, якщо проєкт Програми не буде затверджено.

Якщо заходи проєкту Програми не будуть реалізовані, подальший стан поводження з промисловими та побутовими відходами на території області залишиться без змін.

2.6 Земельні ресурси та ґрунти

На території Донецької області в останні роки суттєво зменшилось внесення органічних добрив, які є вагомим джерелом повернення в ґрунт гумусу, елементів живлення рослин та відтворення мікробіологічного середовища. За узагальненими даними за 2018 рік по Україні органічних добрив внесено 0,5 т/га посівної площі, в Донецькій області 0,4 т/га. Необхідно звернути увагу на вкрай низький рівень гіпсування солонцюватих ґрунтів.

За результатами досліджень стану ґрунтів найбільша деградація притамана слаборозвиненим ґрунтам, які сформувались на щільних породах, на елювії щільних порід, крутих схилах, де є умови розвитку ерозійних процесів. Вміст гумусу, елементів живлення рослин таких видів ґрунтів низький та дуже низький, водний режим недостатній для нормального розвитку рослин. Загальна площа таких ґрунтів, які можуть належати до деградованих та малопродуктивних на території, яка підконтрольна українській владі, понад 12,3 тис. гектарів.

У найбільшій мірі деградують ґрунти агроєкосистеми. Причина нестійкого стану агроєкосистем зумовлена їх спрощенням фітоценозом, який не забезпечує оптимальності саморегуляції, постійності структури і продуктивності. І якщо у

природних екосистемах біологічна продуктивність забезпечується дією природних законів, то вихід первинної продукції (урожаю) в агроекосистемах цілком залежить від такого суб'єктивного чинника, як людина, рівня її агрономічних знань, технічної оснащеності, соціально-економічних умов тощо, і, таким чином, залишається непостійним. Наприклад, у разі створення людиною монокультури (пшениці, буряку, соняшнику, кукурудзи) в агроекосистемі порушується видова різноманітність рослинних угруповань. Агроекосистема спрощується, стає нестійкою, не здатною протистояти біотичному або екологічному стресу.

Таблиця 6

Структура земельного фонду регіону

Основні види земель та угідь	2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія	2651,7	100	2651,7	100	2651,7	100
у тому числі:						
1. Сільськогосподарські угіддя	2041,5	77,0	2041,3	77,0	2041,1	77,0
з них:						
рілля	1653,1	62,3	1652,9	62,3	1652,8	62,3
перелоги	0,7	0,003	0,7	0,003	0,7	0,003
багаторічні насадження	57,9	2,2	57,9	2,2	57,9	2,2
сіножаті і пасовища	329,8	12,4	329,9	12,4	329,7	12,4
2. Ліси і інші лісовкриті площі	204,0	7,7	204,0	7,7	204,1	7,7
з них вкриті лісовою рослинністю	189,5	7,1	189,5	7,1	189,6	7,1
3. Забудовані землі	199,7	7,5	200,1	7,5	200,3	7,5
4. Відкриті заболочені землі	10,1	0,4	10,1	0,4	10,1	0,4
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	100,4	3,8	100,2	3,8	100,2	3,8
6. Інші землі	94,5	3,6	94,5	3,6	94,5	3,6
Усього земель (суша)	2609,3	98,4	2609,3	98,4	2609,3	98,4
Території, що покриті поверхневими водами	42,4	1,6	42,4	1,6	42,4	1,6

Згідно з листом Головного управління Держгеокадастру у Донецькій області від 24.04.2020 № 0-5-0.2-2222/2-20.

Порушені, відпрацьовані та рекультивовані землі

Землі	Станом на 01.01.2020
Порушені, тис. га	25,122
% до загальної площі території	-
Відпрацьовані, тис. га	4,952
% до загальної площі території	-
Рекультивовані, тис. га	0,0677
% до загальної площі території	-

Згідно з листом Головного управління Держгеокадастру у Донецькій області від 24.04.2020 № 0-5-0.2-2222/2-20.

Консервація деградованих і малопродуктивних земель за 2019 рік

Види земель	Усього на початок року		Проведено консервацію		Потребують консервації	
	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
Землі тимчасової консервації	5,6	0,1	0	0	-	-

Згідно з листом Головного управління Держгеокадастру у Донецькій області від 24.05.2020 № 0-5-0.2-2222/2-20.

Ймовірний стан земельних ресурсів та ґрунту, якщо проєкт Програми не буде затверджено.

Виконання заходів Програми не спричинятиме додаткове техногенне навантаження на земельні ресурси, що розташовані на території області. Можна зробити висновок, що у разі незатвердження Програми стан земельних ресурсів залишиться незмінним.

2.7 Рослинний і тваринний світ, природно-заповідний фонд Рослинний світ

Рослинний світ Донецької області у зв'язку з її географічним розміщенням представлений, в першу чергу, степовими рослинними формаціями і частково лісостеповими та заплавленими, та за багатством флори, різноманітністю і унікальністю видів дикорослих рослин не поступається іншим регіонам України, навіть таким, як Карпати і Крим. Але саме на південному сході України він зазнав найбільшої антропогенної трансформації внаслідок інтенсивного розвитку промисловості та сільського господарства, високого

рівня урбанізації території. Тому збереження біорізноманітності флори є актуальною проблемою в регіоні.

Природні трав'яні екосистеми дуже змінилися внаслідок високого відсотку розорення території області та подекуди надмірного випасу худоби. Цілинні рештки природного степового травостою збережені у відносно невеликій кількості на територіях природно-заповідного фонду і окремими ділянками по балках та крутосхилах, де менше відбувається господарське навантаження на флору.

Сучасний склад флори Донецької області – це 1930 видів судинних рослин, що відносяться до 653 родів, 136 родин, серед яких 93 ендемічних і субендемічних (рівень ендемізму флори області складає 15% (близько 250 видів), є види з дуже вузькими і локальними ареалами – 11 приазовських і 10 донецьких ендеміків. Чимало рослин, що мають реліктову природу в регіоні, поширення яких є диз'юнктивним або пограничноареальним. Раритетну фракцію флори складають 369 видів судинних рослин, тобто близько 19% від загальної кількості, в тому числі 23 ймовірно зниклих в Донецькій області. Серед раритетних видів флори Донецької області, 138 видів внесено до Червоної книги України, 7 – до Світового червоного списку, 41 вид – до Європейського червоного списку, 12 видів охороняються Бернською конвенцією, а 285 охороняються на регіональному рівні. 220 видів з раритетної фракції флори (58,7 % від їх загальної кількості) відомі у регіоні лише з 1-3 місцезнаходжень.

Фіторізноманітність на території Донецької області нерівномірна: найбільше видове багатство на Донецькому кряжу (близько 1600 видів), найменше – у басейнах малих річок, що відносяться до системи Дніпра (близько 800 видів); на території донецького Північного Приазов'я зростають близько 1220 видів, а на територіях, прилеглих до основного русла Сіверського Донця – близько 1200 видів.

Більше 90% видів флори відмічалось на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду різних категорій, 82 % - на територіях об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Значним видовим різноманіттям характеризується рослинний світ національного природного парку «Святі Гори». Тут зосереджено більше третини фітоценотичного різноманіття рослинного покриву південного сходу України.

На території НПП «Святі Гори» виявлено 89 видів ґрунтових водоростей, 69 – лишайників, 1052 види грибів.

На території НПП «Святі Гори» зростають 4 види вищих рослин, занесених до списку Бернської конвенції, 18 видів вищих рослин, занесених в різні категорії Європейського червоного списку та 142 види вищих рослин, занесених до регіонального червоного списку. Спеціальні заходи для охорони цих видів не розроблялися, вони охороняються на території НПП у комплексі як частина природи.

Рослинний світ НПП «Меотида» нараховує 731 вид судинних рослин, які об'єднані в 324 роди, 84 родини і 4 відділи. Аборигенна фракція рослинного світу налічує 587 видів, що складає 80,3% від спонтанної флори НПП. Синантропну фракцію флори утворюють 227 видів, які складаються із апофітної (аборигенної) і адвентивної груп, до яких віднесено 83 (11,4%) і 144 (19,7%) видів відповідно.

Флора НПП «Меотида» включає значну кількість вузькоареальних таксонів (53 види), що вказує на своєрідність флори парку, 51 вид судинних рослин охороняються на регіональному рівні.

Рослинність парку представлена різнотравно-типчакково-ковилловими степами та їх петрофітним і геміпсамофітним (на косах) варіантами, луками, галофітними, літоральними, синантропними, прибережно - водними і водними угрупованнями.

До складу рослинного світу НПП «Меотида» входять 33 види, занесені до Червоної книги України, 11 – до Червоної книги МСОП, 20 – до Європейського Червоного списку (1991), 2 – до Додатку I Бернської конвенції. Разом – 52 види.

Ліси

Загальна площа лісів Донецької області складає 204,1 тис. га. За лісокористувачами територія лісового фонду Донецької області розподілена наступним чином: Донецьке обласне управління лісового та мисливського господарства – 121,8 тис. га (59,63%), Служба автомобільних доріг – 1,2 тис. га (0,59%), Управління Донецької залізниці – 8,0 тис. га (3,9%), НПП «Святі Гори» - 11,9 тис. га (5,83%), «Комунальне підприємство «Вода Донбасу» - 2,2 тис. га (1,08%), землі запасу та інші – 51,1 тис. га (25,03%).

Станом на 01.01.2020 загальна площа земель лісогосподарських підприємств Донецького обласного управління лісового та мисливського господарства склала 121814,9 га, з них покрита лісом 87067,63га.

Більш ніж 70% лісових масивів області мають штучне походження і посаджені, перш за все, на землях, що піддаються впливу водної та вітрової ерозії, а також в заплавах річок і навколо штучних водойм. Структуру цих лісів на 51% утворюють дубові і на 25% соснові насадження. В той же час в області збережені особливо цінні природні (байрачні, заплавні) ліси, типові для степової зони.

Лісистість області складає 7,7%, що майже в двічі нижче, ніж в середньому по Україні, і нижче оптимального рівня (12%).

Таблиця 9

Динаміка площі лісових ділянок лісового фонду та запасу деревостанів

Донецька область	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Площа лісів, тис. га	204	204,1	204,1	204,1	204,1
Площа лісів, у % від загальної площі області	7,69	7,7	7,7	7,7	7,7

Ліси області віднесені до 1 категорії. Вони не мають промислового значення, виконують виключно природоохоронні та рекреаційні функції, підлягають особливій охороні, і тому рубки головного користування в них не проводяться. На території НПП «Святі Гори» відмічено 120 видів дерев, чагарників та напівчагарників. Крім аборигенних видів 48 видів - інтродукованих, з них 30 видів дерев і 18 – чагарників, які використовувались головним чином для озеленення населених пунктів та створення лісових культур.

Тваринний світ

Видовий склад фауни Донецької області нараховує понад 25 тисяч видів тварин різноманітних систематичних груп, з яких більше 24 тисяч видів представлені безхребетними тваринами (моллюсками, комахами, багатоніжками, павукоподібними, ракоподібними, черв'яками та іншими). Хребетні тварини представлені рибами та круглоротими, амфібіями – 9 видів, рептиліями – 12 видів. На території області постійно перебуває та відмічається на прольотах, зальотах, зимівлі та міграціях понад 300 видів птахів, майже 50 видів ссавців.

Згідно з даними науковців 185 видів тварин, які перебувають на території області занесені до Червоної книги України.

56 видів фауни занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES); 846 видів занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції); 157 видів занесений до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS); 83 видів охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA); 14 видів охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS).

У «Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Донецької області», затверджений наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 11.09.2017 № 333, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 29.09.2017 № 1202/31070, занесено 185 видів тварин: 120 видів безхребетних та 65 видів хребетних тварин.

Природно заповідний фонд Донецької області

Природно-заповідний фонд (далі – ПЗФ) Донецької області станом на 01.01.2020 має у своєму складі 173 територій та об'єктів загальною фактичною площею – 99996,67 га (3,77% території області).

Частина об'єктів ПЗФ залишаються на території області, яка тимчасово не контролюється українською владою, в тому числі Донецький ботанічний сад (м. Донецьк), РЛП «Донецький кряж» (Амвросіївський та Шахтарський райони), «Зуївський» (м. Харцизьк) та

окремі ділянки Українського степового природного заповідника (відділення «Хомутовський степ» (Новоазовський район), «Кальміуське» (Бойківський район), частина НПП «Меотида» та РЛП «Меотида» (Новоазовський район).

У розпорядженні голови Донецької облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 04.06.2019 № 668/5-19 «Про внесення змін до розпорядження голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 01 березня 2016 року № 144» визначені індикативні показники щодо збільшення площі природно-заповідного фонду в Донецькій області у період до 2022 року для кожного району, міста та об'єднаної територіальної громади.

Розпорядженням голови Донецької облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 19.03.2019 № 300/5-19 затверджена Регіональна програма формування та розвитку екологічної мережі в Донецькій області на період 2019-2022 років та схема формування екологічної мережі Донецької області. В заходах з виконання зазначеної Регіональної програми формування та розвитку екологічної мережі в Донецькій області на період 2019-2022 років, в тому числі, передбачено розроблення проєктів створення, зміни меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

У 2017 році оголошено 4 нові території природно-заповідного фонду місцевого значення в Добропільському районі Донецької області, загальною площею 407,9 га. Розроблено 36 проєктів створення об'єктів природно-заповідного фонду Донецької області. З райдержадміністраціями області узгоджено створення протягом 2018-2019 років 30 нових об'єктів природно-заповідного фонду області, загальною площею майже 3 тис. га. Розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 20.12.2017 № 1697/5-17 «Про перейменування ботанічного заказника місцевого значення Крейдяна рослинність у села Кірове» змінено назву ботанічного заказника місцевого значення на «Крейдяна рослинність у села Свято-Покровське» (площею 342,3 га).

У 2018 році розпорядженнями голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації створено 25 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, загальною площею 3751,13 га, зокрема, у Добропільському (2), Костянтинівському (2), Слов'янському (2), Бахмутському (1), Великоновосілківському (1), Покровському (4), Волноваському (2), Олександрівському (5), Нікольському (6) районах та м. Краматорськ (1) Донецької області.

Протягом 2019 року розпорядженнями голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації створено 25 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, загальною площею 2735,65 га в шести районах Донецької області: Бахмутському – 4 (площею 257,17 га); Великоновосілківському – 1 (236,0 га); Костянтинівському – 4 (215,8 га); Олександрівському – 7 (338,78 га); Покровському – 1 (96,8 га); Слов'янському – 8 (1591,1 га).

У 2020 році створено 5 нових об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення площею загальною площею 372,44 га, а саме:

розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 03.07.2020 № 679/5-20 на території Краматорської міської ради оголошено 4 ландшафтних заказники місцевого значення («Крайне», площею 38,2 га; «Середнє», 18,6 га; «Берестувате», 19,4 га; «Карачун», 124,0 га);

Указом Президента України від 30.11.2020 №525/2020 на території Темрюцької сільської ради Нікольського району оголошено ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Кручі», площею 172,24 га.

Водно-болотні угіддя міжнародного значення

В Донецькій області знаходяться два водно-болотних угіддя міжнародного значення: «Затока Білосарайська та коса Білосарайська» (площа 2000 га, Мангушській район) та «Затока Крива та коса Крива» (площа 1400 га, Новоазовський район (частина території Донецької області, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження), які розташовані на узбережжі Азовського моря в межах національного природного парку «Меотида». Крім того, на території області існує багато інших водно-болотних угідь, що відповідають вимогам Рамсарської конвенції. Ці угіддя, як правило, використовуються в сільському господарстві, але, одночасно, відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття.

Таблиця 10

Водно-болотні угіддя міжнародного значення за роками

з/п	Назва ВБУ	2017	2018	2019
1	«Затока Крива та коса Крива»*	1400 га	1400 га	1400 га
2	«Затока Білосарайська та коса Білосарайська»	2000 га	2000 га	2000 га

*- розташоване на території, яка тимчасово не контролюється українською владою

Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Біосферні резервати та об'єкти, віднесені до Всесвітньої природної спадщини, на території Донецької області відсутні.

Але Україною ініціювалось питання про створення міждержавної природоохоронної території на базі НПП «Меотида» та РЛП «Меотида». Але на сьогоднішній день частина територій НПП «Меотида», РЛП «Меотида» та перспективних для включення до біосферного резервату ділянок, які розташовані в Новоазовському районі, опинились на території, яка в даний час

тимчасово не контролюється українською владою та в зоні проведення активних бойових дій, тому виконання заходів щодо створення в Донецькій області міждержавних природоохоронних територій призупинено до повернення під контроль української влади вищезазначених територій.

Формування української частини Смарагдової мережі Європи

Регіональна екологічна мережа Донецької області (далі - РЕМ) є складовою національної екологічної мережі України, розбудова якої здійснюється в контексті реалізації в межах України Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (1995) і формування Всеєвропейської екологічної мережі як єдиної просторової системи територій країн Європи з природним або частково зміненим станом ландшафту. Розроблена Програма включає огляд концептуальних аспектів регіональної екологічної мережі (РЕМ), проєкт схеми формування РЕМ, перелік її складових структурних елементів та їх характеристики, аналіз ресурсів формування регіональної та місцевих екомереж, перелік заходів у районах області, а також організаційних та економічних механізмів виконання програми, і є базовим нормативним координаційним документом в галузі розбудови національної екомережі та формування мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Донецької області на 4 роки (до 2022 р.).

В результаті виконання наукових та проєктних робіт протягом 2019 року розроблено місцеві схеми формування екологічної мережі Нікольського та Великоновосілківського районів Донецької області.

Згідно Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 №1196, продовжується робота по складанню проєкту Переліку територій та об'єктів екологічної мережі Донецької області.

Затверджені території Смарагдової мережі у Донецькій області наступні:

- Ukrainskyi Stepovyi Nature Reserve (3355,0 га);
- Sviati Hory (43437,0 га);
- Donetskyyi Kriazh Regional Landscape Park* (7451,0 га);
- Kleban-Byk Regional Landscape Park (2912,0 га);
- Meotyda (22199,0 га);
- Prystenske Zakaznyk (358,0 га);
- Nykanorivskyi (652,0 га);
- Velykoanadolskyi (2672,0 га);
- Chervonooskilske Reservoir (841,2 га);
- Hrabova Balka (1905,0 га);
- Dibrivskyi (253,9 га);
- Riznykivskyi (547,0 га);
- Milova (2211,7 га);

- Oleksandrivs'ki lakes (15200,9 га);
- Bilokuzmynivske (2241,7 га);
- Kalmius river valley (40142,9 га);
- Kayalo-Berdyanskyi (12681,3 га).

* – парк розташований на території тимчасово непідконтрольній українській владі.

Ймовірний стан рослинного та тваринного світу, території з природоохоронним статусом, територій та об'єктів Смарагдової мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення та об'єктів екомережі, якщо проєкт Програми не буде затверджено.

Виконання заходів Програми не спричинятиме додаткове техногенне навантаження на об'єкти тваринного, рослинного світу на території області, зокрема на території з природоохоронним статусом та на території і об'єкти Смарагдової мережі. Можна зробити висновок, що у разі не затвердження Програми стан рослинного, тваринного світу, території з природоохоронним статусом, територій та об'єктів Смарагдової мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення та об'єктів екомережі залишиться незмінним.

2.8 Аналіз захворюваності населення

Донецька область має найбільшу щільністю населення в Україні та один з найвищих рівнів урбанізації.

Станом на 01.01.2020 (за статистичними даними) в області проживає 4131,8 тис. осіб (9,9% від загальної кількості населення України). За щільністю населення область займає першу позицію – 156 осіб на 1 кв. км (по Україні – 69 осіб на 1 кв. км). Частка населення області, що проживає у міських поселеннях, складає 90,8% (по Україні – 69,5%).

Демографічний розвиток Донецької області впродовж останніх років характеризується тенденцією до поступового спаду чисельності населення. За даними Державної служби статистики України, протягом 2015-2019 років чисельність населення області скоротилась на 165,4 тис. осіб, або на 3,8%, у тому числі за рахунок природнього скорочення – на 110,7 тис. осіб, міграційного скорочення – на 54,7 тис. осіб.

Зменшення населення пояснюється, в першу чергу, природними чинниками. Протягом останніх років народжуваність була значно нижче смертності, що спричинило від'ємний приріст населення. Сальдо міграції, також від'ємне, але міграція мала менший вплив на скорочення населення, ніж природні чинники.

З 2014 року на частині території області органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження. За оціночними даними на території, підконтрольній українській владі, проживає 1857,4 тис. осіб.

Частка жінок в структурі населення області складає майже 55%, з них 33% – це жінки старше 60 років і 30% – до 35 років. Серед чоловіків – 41% у віці молодшому за 35 років і тільки 21% старше 60 років.

В області природне скорочення населення у 2019 році в порівнянні з 2015 роком склало 110,7 тис. осіб. При цьому, народжуваність скоротилась на 13,2%, а смертність збільшилась на 3,2%. Протягом 2015-2019 років смертність у середньому в 2,2 рази перевищує народжуваність. Як наслідок, відбувається старіння населення; зростає демографічне навантаження на осіб працездатного віку.

Середній вік населення Донецької області станом на 01.01.2020 становив 45,6 років, середній вік жінок – 48,3 років, чоловіків – 42,5 років.

Демографічне навантаження в області у віці 16-59 років у 2019 році склало 716 осіб, що на 6,7% вище середнього показника по Україні (671 особа). Більші показники має тільки Чернігівська область (717 осіб). При цьому, навантаження особами старше 60 років (503 особи) має тенденцію до зростання та в 2,4 рази перевищує навантаження особами віком 0-15 років (213 осіб).

Середня чисельність населення Донецької області станом на 01.01.2021 складає 4098921 чоловік, загальне скорочення населення станом на 01.01.2021 по території Донецької області склало – (-2717) чоловік, з них – (-2653) – природне скорочення та (-64) – скорочення за рахунок міграції.

Аналіз динаміки захворюваності за класами хвороб свідчить, що найбільша частина населення схильні до захворювань органів дихання, систем кровообігу, шкіри та сечостатевої системи.

Таблиця 11

Динаміка випадків захворювання у Донецькій області

Роки	Кількість уперше в житті зареєстрованих випадків захворювань, тис од.							
	усього	у тому числі:						
		новоутворення	хвороби нервової системи	хвороби органів кровообігу	хвороби органів дихання	хвороби шкіри та підшкірної клітковини	хвороби кістково м'язової системи і сполучної тканини	хвороби сечостатевої системи
2014*	1025,8	12,7	16,1	97,5	427,9	63,1	46,3	58,4
2015*	1003,7	12,9	16,0	99,3	404,8	55,1	48,9	64,3
2016*	1056,3	14,4	15,7	107,9	450,6	55,4	48,9	67,6
2017*	1035,3	13,9	15,2	104,1	436,4	55,9	49,8	63,4

* Без урахування території, яка тимчасово непідконтрольна українській владі

Потрапляння забруднюючих речовин в організм людини до органів дихання та травлення викликає ризик розвитку їх хвороби. До складу пилу можуть входити особливо небезпечні частинки, такі як свинець, кадмій, ртуть, діоксини. На населення, що мешкає поблизу промислових підприємств, можуть

мати вплив сполуки речовин, що утворюються в результаті технологічних процесів.

Серед хвороби, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, слід виділити хвороби органів дихання, захворювання на хронічний бронхіт та астму, а також інфекційні захворювання та новоутворення.

На підставі наведених даних можна зробити висновок, що рівень захворюваності населення області хворобами, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, є достатньо високим.

У разі, якщо **проект Програми не буде затверджено**, всі передбачені заходи не будуть комплексними, інтегрованими та ефективними, адже інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті громади сприятиме накопиченню екологічних проблем, серед яких значна амортизація обладнання та незадовільний стан інфраструктури підприємств, що здійснюють перероблення сільськогосподарської продукції, що можуть нести загрози техногенного характеру. Більш того, може виникнути кумулятивний ефект з проблем, що ускладнить існуючу екологічну ситуацію.

3. Характеристика стану довкілля та умов життєдіяльності і здоров'я людей на територіях, які можуть зазнати впливу

Програм визначає економічні та технологічні умови для ефективного розвитку виробництва конкурентоспроможної продукції сільського господарства та переробної сфери малими суб'єктами господарювання та сімейними фермерськими господарствами для розбудови ефективної економіки села, як передумови формування самодостатніх територіальних громад, забезпечення рівності товаровиробників у доступі до фінансових ресурсів, реалізація державної політики у сфері земельних відносин, вжиття заходів із землеустрою та охорони земель.

Вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення, при впровадженні заходів може мати тільки позитивні наслідки. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми зведені в таблиці.

Таблиця 12

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел			●	+
2. Погіршення якості атмосферного повітря			●	+
3. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату			●	+
Водні ресурси				
4. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води			●	
5. Збільшення навантаження на			●	

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод				
6. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону			•	
7. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)			•	
8. Забруднення підземних водоносних горизонтів			•	
Відходи				
9. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів			•	
10. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки			•	
11. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки			•	
12. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами			•	
Земельні ресурси				
13. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару			•	+
14. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів			•	
15. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель			•	
16. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
17. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, небезпечна діяльність на їх території тощо)			•	
18. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві			•	
19. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин			•	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
20. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей			•	
21. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини			•	
22. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля			•	
Населення та інфраструктура				
23. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей			•	+
Екологічне управління та моніторинг				
24. Погіршення екологічного моніторингу			•	
Інше				

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
25. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів			•	+
26. Суттєве порушення якості природного середовища			•	+

На основі оцінок, представлених в таблиці 12, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

атмосферне повітря – проєкт Програми містить ряд заходів, внаслідок реалізації яких можлива поява викидів в атмосферне повітря. Але, також проєктом Програми передбачені заходи, які спрямовані на реконструкцію та модернізацію вже існуючих підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, реалізація яких дозволить знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, таким чином маючи компенсаційну дію для стану атмосферного повітря на регіональному рівні;

водні ресурси – негативний вплив відсутній, можливе забруднення поверхневих та підземних водних ресурсів відсутнє. Реалізація заходів з впровадження заходів з облаштування штучних систем зрошення буде відбуватися виключно з дотриманням норм чинного законодавства у цій сфері та після проведення оцінки впливу на довкілля даної планованої діяльності, та буде спрямовано на економічне використання водних ресурсів.

відходи – проєкт Програми не передбачає виконання заходів, реалізація яких призведе до збільшення утворення промислових та побутових відходів;

земельні ресурси – негативні наслідки відсутні, внаслідок реалізації Програми не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Здійснення рекультивації порушених земель дозволить повернення у господарське використання техногенно порушених земель, що передбачено Земельним кодексом України, Законом України «Про охорону земель» та іншими нормативними документами, та є важливою складовою вирішення комплексної проблеми охорони навколишнього природного середовища та відтворення родючості порушених земель. Впровадження заходів зі штучного зрошення буде відбуватися з впровадженням заходів спрямованих на запобігання набуття ознак лужності ґрунтами, зміни гранулометричного складу, руйнування структури ґрунту, впровадженням меліоративних заходів, - роботи, спрямовані на поліпшення хімічних і фізичних властивостей ґрунтів;

біорізноманіття – негативні наслідки відсутні;

території та об'єкти Смарагдової мережі - наслідки відсутні;

об'єкти природно-заповідного фонду та екомережі - наслідки відсутні;

водно-болотні угіддя загальнодержавного значення - наслідки відсутні;

Проєктом Програми передбачені також заходи з метою виявлення амброзії полинолистої, інших карантинних рослин, та проведення їх знищення. Хімічні

методи боротьби з карантинними рослинами будуть використовуватися виключно в доцільних для цього містах (промислових зонах, на узбіччях доріг, на сільгоспугіддях) із застосуванням гербіцидів відповідно до Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні.

клімат - проєкт Програми містить ряд заходів, внаслідок реалізації яких можлива поява викидів в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів. Але, також Програмою передбачені компенсаційні заходи, які спрямовані на реконструкцію та модернізацію вже існуючих підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, реалізація яких дозволить знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів, таким чином пом'якшивши вплив на клімат на регіональному рівні та матиме компенсаційний ефект внаслідок впровадження заходів з будівництва нових потужностей з перероблення сільськогосподарської продукції. В цілому слід зазначити, що негативні наслідки відсутні;

населення та інфраструктура – наслідки позитивні: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території області; негативний вплив на стан здоров'я чи захворюваність населення не очікується.

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом.

Основні екологічні проблеми Донецької області, що стосуються проєкту Програми, наведені в таблиці 13.

Таблиця 13

Основні екологічні проблеми Донецької області, що стосуються проєкту Програми

№ з/п	Екологічні проблеми
1	Порушених земель під час проведення гірничодобувних, глинодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт
2	Відсутність екологічно безпечного зрошення, осушення та управління поливами.
3	Морально застаріла виробнича база для переробки сільськогосподарської продукції.
4	Відсутність ефективного процесу оцінки біологічних, екологічних та економічних даних з метою визначення необхідності здійснення і контролю за регульованими шкідливими організмами та необхідних фітосанітарних заходів.
5	Відсутність дієвих механізмів контролю з боку держави за збереженням родючості ґрунтів.

SWOT-аналіз є дієвим інструментом для прийняття стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень щодо подальшого удосконалення ДДП з урахуванням регіональних особливостей. Виявлені при проведенні SWOT-аналізу слабкості, можливості і загрози можуть бути використані при прийнятті стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень. Результати SWOT - аналізу наведено в таблиці 14.

Таблиця 14

Результати SWOT - аналізу агропромислового комплексу Донецької області, що стосується проєкту Програми

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Інвестиційна привабливість галузі.	Ускладнений доступ до фінансових ресурсів усіх категорій товаровиробників
Наявність обласної дорадчої служби.	Застарілість матеріально-технічної бази малих та середніх товаровиробників
Наявність земельних ресурсів, необхідних для забезпечення продовольчої безпеки та подальшої переробки	Значний обсяг замінованих земель сільськогосподарського призначення вздовж лінії розмежування
Запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення	Недостатній рівень виробництва товарів з високим рівнем переділу (доданою вартістю).
Висока рентабельність виробництва зернових та соняшнику (при умові сприятливої кон'юнктури ринку)	Недостатній рівень зволоження ґрунтів сільськогосподарського призначення в критичні періоди росту та розвитку рослин
Наявність висококваліфікованих кадрів в сфері агропромислового виробництва	Низька зайнятість населення в сільській місцевості, відсутність робочих місць в невеликих містах та селищах.
Наявність інвестиційно привабливих водних об'єктів, вільних від оренди.	Слабо розвинутий кооперативний сегмент
Наявність сировинної бази для розвитку енергетичної галузі, в тому числі альтернативних джерел енергії.	Низький рівень розвитку малого сільськогосподарського підприємництва.
Сприятливі природно-кліматичні умови для ведення ефективного сільського господарства та рекреації.	Низький рівень використання наявних механізмів державної підтримки на розвиток сільськогосподарського виробництва.
Наявність природних зон, перспективних для розвитку сільського зеленого туризму	Відсутність комплексного підходу до розвитку сільських територій у процесі проведення земельної реформи
Розширення державної підтримки малих агровиробників та їх об'єднань, зокрема,	Низький рівень конкурентоспроможності продовольчих товарів, через невідповідність її міжнародним критеріям й стандартам якості
Наявність експортної продукції, яка користується попитом за межами області.	Низький рівень диверсифікації сільськогосподарського виробництва.
Затвердження Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року	Слабка виробнича база для переробки сільськогосподарської продукції.
Затвердження Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»	Втрати традиційних ринків збуту сільськогосподарської продукції (великі міста на території, невідконтрольній українській владі)

Державна підтримка розвитку сімейних фермерських господарств	Втрата потужних переробних підприємств (молокозаводів, м'ясокомбінатів)
	Відсутність національної стратегії розвитку агросектору
Можливості (О)	Загрози (Т)
Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок впровадження новітніх технологій.	Продовження ООС на території області
Залучення сільського населення до вирощування сільськогосподарських культур на невеликих земельних ділянках, що дають максимальний прибуток.	Посилення впливу факторів невизначеності й ризику на господарську діяльність.
Запровадження нових напрямів державної підтримки агровиробників, особливо фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів	Відсутність дієвих механізмів контролю з боку держави за збереження родючості ґрунтів
Диверсифікація виробництва в сільськогосподарських підприємствах.	Ризик втрати виробничих потужностей через рейдерство.
Удосконалення показників та оновлення нормативної грошової оцінки земель	Зменшення кількості зайнятих працівників в сільському господарстві
Підвищення родючості ґрунтів та додержання вимог раціонального землекористування	Недостатнє виділення коштів підприємствами корпоративного сектору на утримання соціальної сфери села.
Створення нових робочих місць.	Відсутність фінансових ресурсів у малих та середніх вітчизняних покупців в умовах відкриття ринку землі
Підвищення обізнаності та соціальної активності сільського населення шляхом участі у тренінгах, стажуваннях, конференціях, виставкових заходах, вивчення успішного досвіду підприємців та їх об'єднань з метою підвищення мотивації до підприємницької діяльності.	Зміна кон'юнктури традиційних експортних ринків
Трансформація особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства.	Деградація та опустелювання земель, падіння родючості ґрунтів
Підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, шляхом залучення інвестиційних ресурсів міжнародної технічної та фінансової допомоги.	
Завершення земельної децентралізації та дерегуляції	
Нарощування виробництва органічної продукції	
Збільшення зрошувальних земель	
Нарощування виробництва нішевих культур	
Застосування сучасних інформаційних технологій в агропромисловому комплексі	

За результатами проведеного аналізу існуючого стану, а також реальних можливостей впливу на вирішення існуючих проблем на обласному рівні, визначено наступні ключові проблеми, на розв'язання яких спрямована Програма:

- через обмеженість у фінансових ресурсах сільськогосподарські виробники не мають змоги застосовувати ефективні технологічні процеси сільськогосподарського виробництва, підвищувати рівень матеріально-технічного забезпечення, започатковувати малий аграрний бізнес на селі, розвивати сільськогосподарську кооперацію;

- агропромислове виробництво не забезпечує рівня доходів і прибутків, необхідних для розвитку сільськогосподарських виробничих структур, а особливо малих та середніх підприємств, фермерських та особистих господарств населення;

- низька конкурентоспроможність продукції домогосподарств на організованому аграрному ринку через недостатньо розвинуту інфраструктуру первинної переробки, зберігання, транспортування, логістики і маркетингу призводить до значних фінансових втрат сільськогосподарських товаровиробників;

- низький рівень зайнятості сільського населення не сприяє соціально-економічному розвитку територіальних громад.

При гіпотетичному «нульовому» сценарії, якщо документ державного планування не буде затверджений, подальший стабільний розвиток агропромислового комплексу Донецької області є проблематичним. Також це може призвести до погіршення екологічної ситуації, і як наслідок, може відобразитися на умовах життя та здоров'ї населення громади.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативного впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються Програми, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документу державного планування.

З метою охорони і оздоровлення навколишнього природного середовища та забезпечення збалансованого екологічного розвитку території Донецької області у Програмі запропоновано ряд заходів, які повинні реалізовуватися відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» і кореспондуватися із стратегічними цілями з охорони довкілля та охорони здоров'я населення, визначеними Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року, Національним планом управління відходами до 2030 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року №117-р, Паризькою угодою, ратифікованою Законом України від 14 липня 2016 року №1469, Директивою 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі

водної політики» від 23 жовтня 2000 року (із змінами), Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, Водним Кодексом України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Відповідно до нормативно-правової бази України проєкт Програми відповідає ряду зобов'язань:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;

- проєктне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів для виконання можливостей факторів позитивного впливу на охорону довкілля;

- формування динамічного урівноваженого стану довкілля, що забезпечуватиме екологічне, санітарно-безпечне середовище для життєдіяльності населення.

Враховуючи результати аналізу можна зробити висновок, що Програми, відповідає цілям екологічної політики, встановленим на національному рівні, враховує їх та пропонує комплекс заходів, які спрямовані на їх виконання.

Стосовно дотримання міжнародних зобов'язань у інших напрямках співробітництва, наприклад, таких як зміна клімату, охорона озонового шару та ін., слід зазначити, що вони не мають прямого відношення до головних цілей та завдань проєкту документу державного планування, що є документом регіонального рівня.

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності - 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків в результаті затвердження проєкту Програми.

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки реалізації завдань Програми для біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенного), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Під кумулятивним впливом розуміється сукупність впливів від реалізації планованої діяльності та інших, що існують або плануються в найближчому майбутньому видів антропогенної діяльності, які можуть призвести до значних

негативних або позитивних впливів на навколишнє середовище або соціально-економічні умови. Кумулятивний вплив не передбачений.

В процесі стратегічної екологічної оцінки був здійснений аналіз впливу реалізації рішень проєкту Програми як на окремі компоненти навколишнього природного середовища, так і сукупний вплив на природні процеси та комплекси. Значного негативного впливу під час планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

Можна зробити такі висновки щодо ймовірного впливу документу державного планування на довкілля:

Вплив на атмосферне повітря. Проєкт Програми містить ряд заходів, внаслідок реалізації яких можлива поява викидів в атмосферне повітря. Але, також проєктом Програми передбачені заходи, які спрямовані на реконструкцію та модернізацію вже існуючих підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, реалізація яких дозволить знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, таким чином маючи компенсаційну дію для стану атмосферного повітря на регіональному рівні.

Вплив на водні ресурси. Негативний вплив відсутній, можливе забруднення поверхневих та підземних водних ресурсів відсутнє. Реалізація заходів з впровадження заходів з облаштування штучних систем зрошення буде відбуватися виключно з дотриманням норм чинного законодавства у цій сфері та після проведення оцінки впливу на довкілля даної планованої діяльності, та буде спрямовано на економічне використання водних ресурсів.

Відходи. проєкт Програми не передбачає виконання заходів, реалізація яких призведе до збільшення утворення промислових та побутових відходів.

Вплив на земельні ресурси. Негативні наслідки відсутні, внаслідок реалізації Програми не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Здійснення рекультивації порушених земель дозволить повернення у господарське використання техногенно порушених земель, що передбачено Земельним кодексом України, Законом України «Про охорону земель» та іншими нормативними документами, та є важливою складовою вирішення комплексної проблеми охорони навколишнього природного середовища та відтворення родючості порушених земель. Впровадження заходів зі штучного зрошення буде відбуватися з впровадженням заходів спрямованих на запобігання набуття ознак лужності ґрунтами, зміни гранулометричного складу, руйнування структури ґрунту, впровадженням меліоративних заходів, - роботи, спрямовані на поліпшення хімічних і фізичних властивостей ґрунтів.

Вплив на біорізноманіття та рекреаційні зони. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття.

Вплив на території та об'єкти Смарагдової мережі - наслідки відсутні.

Вплив на об'єкти природно-заповідного фонду та екомережі - наслідки відсутні.

Вплив на водно-болотні угіддя загальнодержавного значення - наслідки відсутні.

Проєктом Програми передбачені заходи з метою виявлення амброзії полинолистої, інших карантинних рослин, та проведення їх знищення. Хімічні методи боротьби з карантинними рослинами будуть використовуватися виключно в доцільних для цього місцях (промислових зонах, на узбіччях доріг, на сільгоспугіддях) із застосуванням гербіцидів відповідно до Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні.

Вплив на клімат - проєкт Програми містить ряд заходів, внаслідок реалізації яких можлива поява викидів в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів. Але, також Програмою передбачені компенсаційні заходи, які спрямовані на реконструкцію та модернізацію вже існуючих підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, реалізація яких дозволить знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, в тому числі парникових газів, таким чином пом'якшивши вплив на клімат на регіональному рівні та матиме компенсаційний ефект від провадження заходів з нового будівництва потужностей з перероблення сільськогосподарської продукції. Вцілому слід зазначити, що негативні наслідки відсутні.

Вплив на населення та інфраструктуру – наслідки позитивні: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території області; негативний вплив на стан здоров'я чи захворюваність населення не очікується.

Вплив на культурну спадщину. Реалізація Програми не призведе до негативного впливу на наявні об'єкти історико-культурної спадщини.

Екологічне управління, моніторинг. Проєкт Програми не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.

Кумулятивний вплив. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Синергічний вплив. Посилення або послаблення впливу одного чинника за наявності іншого, в разі такого сукупного комплексного впливу кількох чинників загальний ефект виявляється іншим, ніж коли б вони діяли кожен окремо, для довкілля Програмою не передбачено.

Коротко-, середньо-, довгострокові- наслідки (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідністю – 50-100 років), постійні і тимчасові, позитивні і негативні. Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку агропромислового комплексу, в тому числі екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

Таким чином, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Виконання заходів, передбачених Програмою, матиме позитивний вплив на довкілля, поліпшення загального екологічного та естетичного стану території Донецької області.

Транскордонний вплив. Транскордонний вплив під час реалізації положень Програми відсутній.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, зумовлених реалізацією документа державного планування

Реалізація проєкту Програми передбачає заходи, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

Серед заходів, що мають безпосередній вплив на навколишнє середовище проєкту Програми, можна виділити:

1) зменшення екологічних ризиків (підвищення відповідальності приватного сектору за раціональне (заощадливе) природокористування, адаптація виробництва та технологій до змін клімату, дотримання рівня екологічних стандартів);

2) підвищення ефективності реалізації державної політики щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

Виконання заходів, передбачених Програмою, матиме позитивний вплив на стан земельних ресурсів, поліпшення загального екологічного та естетичного стану території Донецької області.

У разі виникнення будь-яких не передбачених негативних впливів, Замовник зобов'язується також виконати заходи, для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, зумовлених реалізацією документа державного планування.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).

Під час підготовки звіту про стратегічну екологічну оцінку визначено доцільність і прийнятність планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки довкілля, а також оцінено вплив на навколишнє середовище, прогноз впливу на навколишнє середовище, виходячи із особливостей планованої діяльності з урахуванням природних, соціальних та техногенних умов.

У контексті стратегічної екологічної оцінки проєкту Програми були розглянуті два сценарії розвитку:

- **оптимістичний**, який демонструє позитивну динаміку, яка можлива за умови успішної реалізації Програми;

- **гіпотетичний «нульової»**, за яким не розробляються і не затверджуються проєкт Програми, за яким більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію.

Інші альтернативні варіанти не розглядаються, так як реалізація даних заходів передбачено на вже існуючих сільськогосподарських підприємствах області.

Програма базується на принципі сталого економічного та соціального розвитку, раціонального використання ресурсного потенціалу та екологічної безпеки регіону.

Напрями розвитку включають природоохоронну складову й спрямовані на забезпечення цілей забезпечення високого рівня охорони і зменшення впливів на довкілля.

За результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного сценарію подальший сталий розвиток агропромислового комплексу Донецької області є дещо ускладненим, і цей сценарій також призводить до погіршення екологічної ситуації в межах регіону, продовження подальшого неефективного використання природних ресурсів.

Результати проведення цільового аналізу планованих завдань щодо їх відповідності цілям охорони довкілля, визначених на регіональному рівні, виявили необхідність прийняття Програми.

В інтересах ефективного та сталого розвитку області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованого проєкту Програми.

При підготовці звіту про стратегічну екологічну оцінку труднощі не були виявлені.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що проєкт Програми відповідає державним та регіональним стратегічним документам, реалізація заходів передбачених Програмою не справить значного негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення.

Не зважаючи на зазначене рекомендується здійснення наступних контрольних заходів після реалізації заходів, що передбачені Програмою:

Таблиця 15

Екологічні індикатори для моніторингу виконання Програми

№ з/п	Індикатор	Періодичність	Відповідність
1	Атмосферне повітря (здійснення контролю акредитованими лабораторіями стану атмосферного повітря на межі СЗЗ та найближчій житловій забудові)	Один раз на рік	Здійснення контролю на відповідність затвердженим ГДК забруднюючих речовин в атмосферному повітрі
2	Поверхневі води	Один раз на рік	здійснення контролю рівня води (у разі використання води з водних об'єктів на зрошення)
3	Ґрунти	Один раз на рік	Здійснення контролю акредитованими лабораторіями стану ґрунтів на відповідність затвердженим нормативним показникам

За базовий індикатор приймаються рівні ГДК забруднюючих речовин в атмосферному повітрі, поверхневих водах та ґрунті, рівні яких затвердженні відповідними нормативно-правовими актами.

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності).

На теперішній час Донецька область знаходиться в зоні проведення операції Об'єднаних сил, а частина її території (включаючи територію, по якій проходять кордони з сусідньою країною) тимчасово не підконтрольна українській владі. Процеси, які відбуваються на цій території, на даний момент є неконтрольованими та мають наслідки, які важко оцінити.

11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цієї частини, розраховане на широку аудиторію.

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями щодо

вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку агропромислового комплексу регіону.

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку проєкт Програми враховує положення програмних документів, які діють на державному та регіональному рівнях та екосистемний підхід та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>.
2. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» 16 жовтня 1992 року № 2707-XII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>.
3. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року № 2059-VIII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 (із змінами). – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf, http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/MR-provedennya-SEO_iz-zminami.pdf.
5. Практичний посібник для посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування «Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування». – Асоціація міст України (АМУ), проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (проект ПРОМІС). – Київ, 2019.
6. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області у 2016 році. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.
7. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області у 2017 році. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.
8. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області у 2018 році. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.
9. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області у 2018 році. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.
10. Екологічний паспорт Донецької області за 2016 рік. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.

11. Екологічний паспорт Донецької області за 2017 рік. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.
12. Екологічний паспорт Донецької області за 2018 рік. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.
13. Екологічний паспорт Донецької області за 2019 рік. Режим доступу – <http://ecology.donoda.gov.ua/stan-dovkillya/>.
14. Статистична інформація. Навколишнє середовище. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/environment.php>.